

Den sakkunniga nämndens utlåtande i frågan om återbesättande af den i Uppsala...

Universitet.

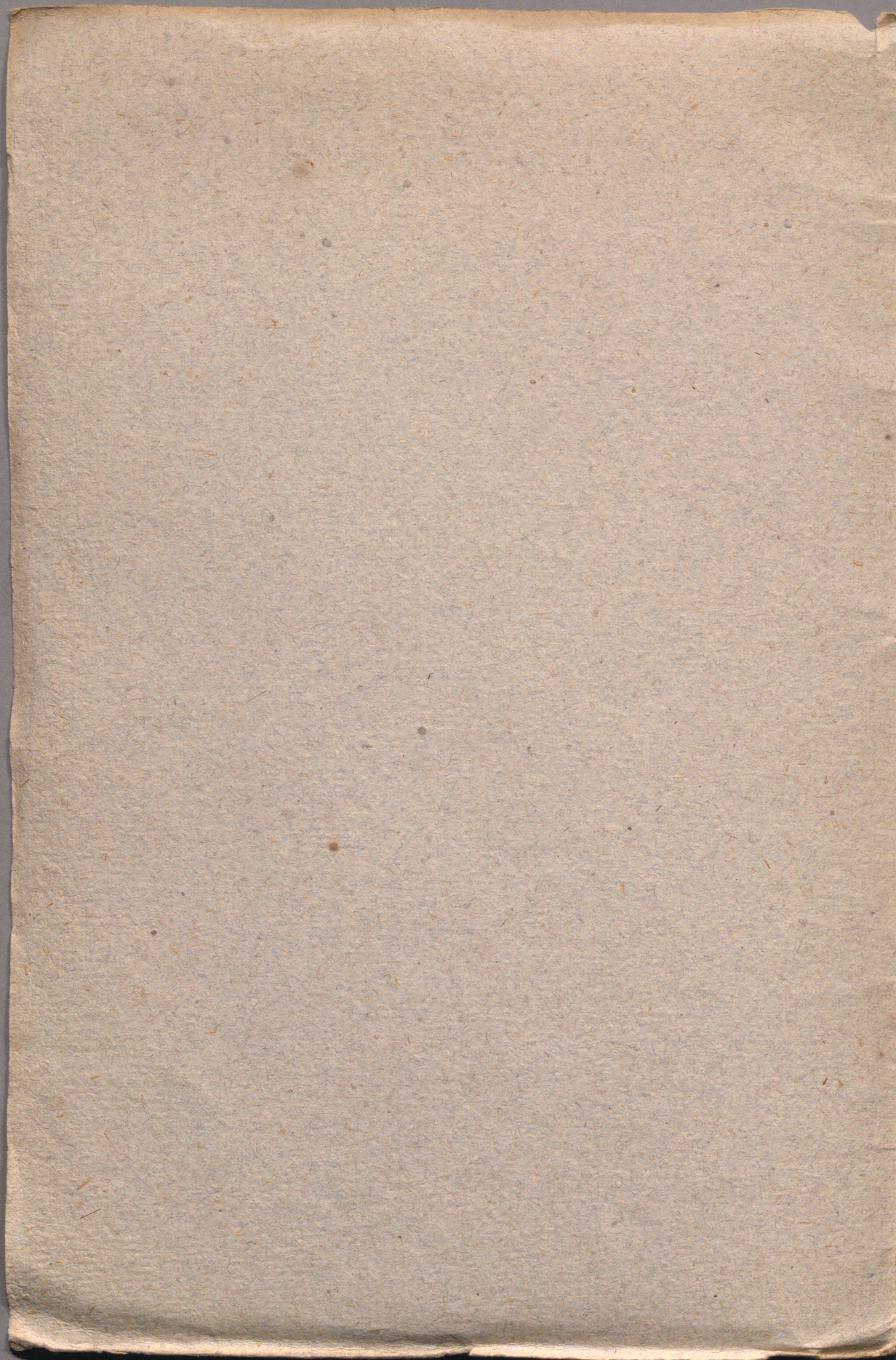
78 D c b Br. 1887-88 teoretisk Uppsala

National Library
of Sweden

1888

Uppsala Univ.

Sahlström,

Uppsala
Univ.
Uppsala
Befordr.
(Kor.)

DEN SAKKUNNIGA NÄMDENS UTLÅTANDE

I FRÅGAN OM

ÅTERBESÄTTANDE AF DEN I UPSALA LEDIGA PROFESSUREN I TEORETISK FILOSOFI

UTGIFVET AF

EN LEDAMOT AF DET STÖRRE AKADEMISKA KONSISTORIET.

UPSALA. 1888.
I DISTRIBUTION HOS
AKADEMISKA BOKHANDELN.

Pris: 50 öre.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS DEPARTMENT

55 EAST 57TH STREET

CHICAGO, ILL.

1950

UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

DEN SAKKUNNIGA NÄMDENS UTLÅTANDE

I FRÅGAN OM

ÅTERBESÄTTANDE AF DEN I UPSALA LEDIGA
PROFESSUREN I TEORETISK FILOSOFI

UTGIFVET AF

EN LEDAMOT AF DET STÖRRE AKADEMISKA KONSISTORIET.

UPSALA 1888.

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG.

I frågan om återbesättande af den sedan år 1885 lediga Professuren i Teoretisk Filosofi vid Upsala Universitet hafva utkommit tvenne skrifter: "Humanistiska Sektionen contra den sakkunniga nämnden i frågan om återbesättande af den i Upsala lediga Professuren i Teoretisk Filosofi. En granskning af Reinhold Geijer"; och "Underdåniga besvär öfver det Större Akademiska Konsistoriets förslag till den i Upsala lediga Professuren i Teoretisk Filosofi, afgifna af Reinhold Geijer. Jemte utdrag af Konsistoriets Protokoll i frågan med några kritiska noter af R. G. m. m.". Då genom dessa skrifers utgifvande frågan blifvit framlagd för allmänheten, synes det vara af vigt, att allmänheten äfven får tillfälle att taga kännedom om det grundläggande aktstycket i frågan, den sakkunniga nämndens i maj 1887 afgifna utlåtande om de sökandes skicklighet till det ifrågavarande embetet. Det är af detta skäl, som detta utlåtande nu utgifves.

*Till den Humanistiska Sektionen inom Filosofiska
Fakulteten vid Upsala Universitet.*

Härmed få vi undertecknade enligt oss gifvet uppdrag inlemna sådant förberedande utlåtande, som i Universitetens statuter § 76 föreskrifves, angående de till det vid Upsala Universitet lediga professors-embetet i teoretisk filosofi anmälde och ännu kvarstående sökandes skicklighet till detta embete äfvensom angående den ordning, i hvilken desse anses dertill skicklige.

Sedan undertecknad Leander och Docenten vid Upsala universitet L. H. Åberg återkallat sina ansökningar, kvarstå fyra sökande, nemligen Professorn i filosofi vid Christiania universitet Pontus Wikner, Docenten i praktisk filosofi vid Upsala Universitet H. Edfeldt, Docenten i teoretisk filosofi vid Upsala universitet E. O. Burman och Docenten i praktisk filosofi vid Lunds universitet K. R. Geijer.

Bland de uppgifter, som finnas i ansökningshandlingarna, anse vi oss böra särskildt framhålla följande såsom varande af vigt och betydelse för bedömande om de sökandes skicklighet.

Vid aflagda examina och andra lärdomsprof hafva de sökande erhållit följande betyg i teoretisk och praktisk filosofi:

Professor Wikner: i filosofie kandidatexamen år 1863 i teoretisk filosofi insigniori cum laude approbatur och i praktisk filosofi insigniori cum laude approbatur; i disputationsproffet för den filosofiska graden samma år för författandet insigniori cum laude approbatur och för försvaret cum laude approbatur; samt för föreläsnings- och undervisningsprof vid Upsala högre elementarläroverk år 1873 i filosofi tillsammans med teologi och hebreiska språket cum laude approbatur;

Docenten Edfeldt: i filosofie kandidatexamen år 1867 i teoretisk filosofi cum laude approbatur och i praktisk filosofi laudatur, samt i dis-

putationsprofvvet för den filosofiska graden år 1868 för författandet cum laude approbatur och för försvaret cum laude approbatur;

Docenten Burman: i filosofie kandidatexamen år 1871 i teoretisk filosofi laudatur och i praktisk filosofi laudatur, samt i disputationiprofvvet för den filosofiska graden år 1872 för författandet cum insigniori laude approbatur och för försvaret cum insigniori laude approbatur;

Docenten Geijer: i filosofie kandidatexamen år 1871 i teoretisk filosofi cum laude approbatur och i praktisk filosofi cum laude approbatur, samt för en såsom specimen för docentur i praktisk filosofi utgifven och försvarad akademisk afhandling år 1876 för författandet non sine laude approbatur och för försvarandet cum laude approbatur.

Rörande de sökandes nu ifrågavarande betyg få vi anmärka, dels att betyg i studentexamen icke blifvit upptagna, dels att alla ofvan angifna betyg öfver akademiska examina och disputationiprofvv blifvit afgifna vid Upsala universitet.

Följande i filosofie kandidatexamen erhållna examensbetyg i andra ämnen torde böra antecknas:

Professor Wikner: laudatur i Latinska och Österländska språken samt cum laude approbatur i Grekiska språket;

Docenten Edfeldt: laudatur i Österländska språken och cum laude approbatur i Latinska och Nordiska språken;

Docenten Burman: laudatur i Latinska och Grekiska språken;

Docenten Geijer: laudatur i Nyeuropeisk lingvistik och cum laude approbatur i Latinska språket samt i Statistik och geografi.

Härtill må slutligen läggas den upplysningen, att vi förvissat oss derom, att ingen af de sökande helt och hållet saknar betyg öfver kunskap i Grekiska språket, hvilket dock för Docenten Edfeldt inskränker sig till approbatur i studentexamen.

I sammanhang med hvad nu om betyg öfver examina och andra lärdomsprof blifvit anfördt få vi meddela, att ingen af de sökande under den utsatta prof tiden aflagt sådant lärdomsprof, som i Universitetens statuter § 72 säges, men att Docenten Geijer vid Upsala universitet hållit en offentlig profföreläsning öfver ett bland flere af Humanistiska sektionen derstädes uppgifna ämnen, nemligen »om idéassociationen», öfver hvilken föreläsning likväl icke något betyg föreligger.

Beträffande förut ådagalagd lärareverksamhet få vi framhålla följande upplysningar.

Professor Wikner, som år 1863 förordnades till docent i teoretisk filosofi vid Upsala universitet, år 1873 utnämndes till lektor i teologi och hebreiska samt filosofi vid högre elementarläroverket i Upsala och år 1884 till professor i filosofi vid universitetet i Christiania, har under 43 läseterminer vid Upsala universitet undervisat såsom docent och der-

sammastådes vårterminen 1869 förestått professuren i teoretisk filosofi samt vid Christiania universitet såsom professor hållit föreläsningar från och med vårterminen 1885, hvarjemte han vid högre elementarläroverket i Upsala dels undervisat såsom lektor, dels ock under tre terminer förestått den teoretiska profärskursen.

Docenten Edfeldt, som år 1868 förordnades till docent i praktisk filosofi vid Upsala universitet, har allt sedermera undervisat såsom docent, vårterminen 1876 förestått professuren i teoretisk filosofi, samt, utom kortare förordnanden, under tiden från den 1 Juni 1876 till 1 Juni 1879 förestått professuren i praktisk filosofi, och sedermera från sistnämnda dag efter särskilda förordnanden, af hvilka det sista räcker till den 1 Juni innevarande år, upprätthållit en del af de till nyssnämnda professur hörande föreläsningar och examina.

Docenten Burman, som år 1872 förordnades till docent i teoretisk filosofi vid Upsala universitet, har sedermera med undantag af de tider, då han vistats utrikes, undervisat såsom docent, och dessutom dels under vårterminen 1879, dels från och med höstterminen 1885 förestått professuren i teoretisk filosofi, dock med den inskränkningen, att han vårterminen 1886 var befriad från skyldigheten att hålla offentliga föreläsningar; hvarjemte han fortfarande innehar förordnande att förestå nämnda professur, intilldess nyutnämnd professor tillträder sitt embete.

Docenten Geijer, som vid början af år 1875 af filosofiska fakulteten i Upsala erhöill tillåtelse att å universitetets anslagstafla göra anslag om undervisning i teoretisk filosofi och år 1876 förordnades till docent i praktisk filosofi vid nämnda universitet samt år 1880 till docent i samma ämne vid Lunds universitet, har undervisat såsom docent och under en läsetermin hållit offentliga föreläsningar vid Lunds universitet, hvarjemte han både före och efter genomgången profärskurs har tjänstgjort såsom lärare vid privata läroverk, vid nya elementarskolan i Stockholm under en termin haft vikariat såsom lektor i filosofi och modersmålet, samt alltsedan höstterminen 1880 på grund af årligen förnyade förordnanden varit föreståndare för den teoretiska profärskursen vid Lunds allmänna läroverk.

Öfver sin tjänstgöring vid de universiteter, vid hvilka de nu äro anställda, hafva alla de sökande utom Docenten Burman företett betyg, hvilka alla äro hedrande. I Professor Wikners betyg från Christiania meddelas särskildt, att »hans Forelæsninger have altid været stærkt besøgte, Forelæsningerne til 2:den Examen i Regelen af saa mange Tilhørere, som Lokalet har kunnet rumme», och i Docenten Geijers, att han utvecklat en betydande och särdeles förtjenstfull verksamhet som författare, både på det rent filosofiska området och på det gränsområde af den filosofiska vetenskapen, som upptages af pedagogiken. Äfven

öfver annan tjänstgöring än vid Lunds universitet har Docenten Geijer bifogat flere hedrande betyg.

Rörande de vetenskapliga arbeten, som de sökande företett, anse vi oss här böra lemna följande förberedande meddelanden.

Bland de skrifter, som Professor Wikner såsom bilagor fogat vid sina ansökningshandlingar, finnas några, som till uppgift och form äro vetenskapliga, andra åter, som väl behandla ämnen, som utgöra föremål för filosofisk forskning, men åsidosätta den vetenskapliga formen och äfven hafva ett populärt syfte.

Såsom hörande till det förstnämnda slaget, på hvilket här hufvudsakligen bör fästas afseende, få vi framhålla: *Undersökningar om enhet och mångfald*, Ups. 1863 (på Tyska *Einheit und Vielheit*, Leipzig 1875), *Naturens förbannelse eller syndens inflytande på den ofria världen*, Ups. 1866, samt *Om egenskapen och närgränsande tankeföremål*, Ups. 1880, till hvilken sistnämnda skrift sluta sig några polemiska skrifter. Närmast dessa komma enligt vår mening: *Undersökningar angående den materialistiska världsåskådningen, Kunna vi ej veta något om Gud?**) samt en icke bilagd populär föreläsning: *Kan filosofien bringa någon välsignelse åt menskligheten?* hvarjemte äfven bör nämnas en, om ock blott elementär, lärobok i antropologien, Ups. 1870.

Bland Docenten Edfeldts skrifter, hvilka alla äro filosofiska, falla några inom den praktiska, andra inom den teoretiska filosofiens område. Af de förra anse vi företrädesvis böra framhållas: *Om den praktiska filosofiens föremål, religionen, sedligheten och rätten*, Ups. 1870, samt *Om begreppet sedlighet*, Ups. 1877.

Det viktigaste i skrifterna af det sednare slaget är redogörelsen för Boströms idélära, hvilken delvis innehålles i afhandlingen *Om den Boströmska filosofiens förhållande till de historiskt gifna filosofiska systemer, som äro hennes förutsättningar*, Ups. 1883, och fullständigare i upptsatserna *Om den Boströmska filosofien*, Ups. 1884, samt *Om Boströms idélära*, Ups. 1884. Till dessa bör äfven läggas: *Om människan såsom sinne betraktad*, Ups. 1886.

Docenten Burman har bifogat fyra skrifter, alla i teoretisk filosofi. Främst bland dessa stå de två senast utgifna: *Om Kants kunskapslära*, Ups. 1884, och *Om Teismen*, Ups. 1886.

Docenten Geijer har på olika områden verkat såsom författare och tillika såsom utgifvare dels af en tidskrift, dels af några bland Grubbes filosofiska skrifter. Om än sådana bland hans skrifter, som höra till andra områden, delvis kunna betraktas såsom röjande filosofisk bildning och en för den filosofiske läraren önskvärd färdighet i behandlingen af olika ämnen, måste dock för omdömet om hans vetenskapliga skicklighet

*) Tydliggen skriffel för: *Kunna vi veta något om Gud?* hvilket är den ifrågasvarande skriftens titel.

Utgifvarens anmärkning.

till professuren i teoretisk filosofi hans rent filosofiska skrifter nästan utslutande blifva bestämmande. Bland dessa ställa vi i främsta rummet hans skrifter angående Lotzes lära om rummet och om tiden, nemligen: *Hermann Lotzes lära om rummet*, Ups. 1880, *Darstellung und Kritik der Lotzeschen Lehre von den Localzeichen* (Philosophische Monatshefte), Heidelberg 1885, samt *Hermann Lotzes tankar om tid och timlighet i kritisk belysning. Ett försök till det filosofiska tidsproblemets utredning*, Lund 1886, samt dernäst *Hegelianism och positivism. I. Studier öfver Hegelianismen*, Lund 1883.

I sammanhang med ofvan gifna meddelanden om de sökandes skrifter få vi omnämna, att Docenten Geijer bifogat flere yttranden och omdömen om några af honom utgifna skrifter.

Slutligen torde det icke böra lemnas onämndt, att alla de sökande företagit utländska resor för vetenskapligt ändamål.

Af de meddelanden, som nu ur ansökningshandlingarna blifvit lemnade, framgår, att alla de sökande aflagt sådana examina, som böra anses önskvärda såsom förberedelser för akademisk lärarebefattning i teoretisk filosofi, och erhållit goda betyg i både teoretisk och praktisk filosofi, att de efter väl vitsordade specimina befordrats till Docenter i filosofiska vetenskaper, hvarjemte D:r Wikner äfven vunnit befordran till professors-embete, att de alla utom Docenten Burman företett hedrande betyg öfver lärareverksamhet, att Docenten Burman erhållit ett förordnande, som vittnar om föregående tillfredsställande tjänstgöring, samt att de alla utgifvit vetenskapliga arbeten, särskildt i teoretisk filosofi, och då vi anse deras nu angifna vetenskapliga läraremeriter fullt tillräckliga och finna deras filosofiska skrifter röja erforderlig lärdom och insigt, hafva vi skäl att förklara alla de sökande skicklige till det sökta professorsembetet i teoretisk filosofi.

Då det åligger oss att afgifva yttrande icke blott om hvarje sökandes skicklighet till det sökta embetet, utan äfven om den ordning, i hvilken de sökande anses dertill skicklige, hafva vi nu att fortgå till jemförelse dem emellan.

Den förut lemnade redogörelsen för de betyg i teoretisk och praktisk filosofi, som vid filosofie kandidatexamens afläggande erhållits af de sökande, visar en olikhet, som förnämligast består deri, att Docenten Burman ensam erhållit laudatur både i teoretisk och praktisk filosofi och Docenten Geijer icke i något af dessa ämnen erhållit högre betyg än cum laude. I betyg för disputationsproffet står Docenten Edfeldt, som både för afhandling och försvar i disputationsproffet för graden tått cum laude approbatur, efter sina medsökande, enär Docenten Geijers disputationprof blifvit bedömdt med afseende på docentur och hans sålunda till utseendet lägre betyg för afhandlingen eller non sine laude måste

anses högre, hvarjemte både Professor Wikner och Docenten Burman i samma prof, som det af Docenten Edfeldt aflagda, hafva något högre betyg än denne. Derjemte anse vi oss böra anmärka, att Docenten Edfeldt är sina medsökande underlägsen i examensbetyg i sådana kunskapsämnen, hvilka kunna anses såsom förberedande för filosofiska studier.

I afseende på förut ådagalagd lärareverksamhet bör anmärkas, att Docenten Geijer är den ende bland de sökande, som icke förestått professur i teoretisk filosofi, att Professor Wikners offentliga föreläsningar såsom Professor i Christiania hållits öfver ämnen hörande till den teoretiska filosofien, att Docenten Edfeldt under en tid af mer än 10 år dels helt och hållet förestått professur i praktisk filosofi, dels biträdt vid undervisning och examination i nämnda läroämne, och att Docenten Burman sedan höstterminen 1885 innehar förordnande att förestå professur i teoretisk filosofi. Docenten Geijers underlägsenhet i detta hänseende minskas dock derigenom, att han hållit offentliga föreläsningar i filosofi, om ock blott två timmar i veckan under en läsetermin, och deraf, att han såsom föreståndare för den teoretiska profårskursen vid allmänna läroverket i Lund under flere år hållit föreläsningar i pedagogik, hvilket ämne till en viss grad ligger inom det filosofiska läroområdet.

Af vetenskapliga myndigheter hafva alla de sökande, såsom handlingarna utvisa, för sin lärareverksamhet erhållit hedrande vitsord.

Den framgång, som Professor Wikner enligt ofvan anförda betyg haft såsom lärare vid Christiania universitet, och den långa tid, under hvilken han såsom docent undervisat vid Upsala universitet, gifva tillsammansantagna åt honom ett företräde framför hans medsökande. Den långvariga tjänstgöring, som Docenten Edfeldt haft dels såsom docent, dels såsom vikarie, dels såsom biträde i professuren i praktisk filosofi vid Upsala universitet, ställer honom i detta hänseende närmast Professor Wikner, och det tredje rummet måste framför Docenten Geijer tillerkännas Docenten Burman på grund af det ofvan omnämnda förordnande, som denne innehar.

Den skilnad, som i nämnda hänseenden kan göras mellan de sökande, är dock, då alla hafva haft tillfälle att förvärfva öfning och erfarenhet i akademisk undervisning inom det filosofiska läroområdet, och alla hafva det bästa vitsord om sin lärareverksamhet, såvidt af de officiella handlingarna framgår, icke så stor, att icke ordningen dem emellan hufvudsakligen bör blifva beroende af omdömet om deras utgifna vetenskapliga skrifter.

Innan vi gå till anställande af jembörelsen mellan de sökande med afseende på nämnda skrifter, anse vi oss böra redogöra för de synpunkter, från hvilka dessa i förevarande fall böra bedömas.

I största allmänhet taget böra ifrågavarande skrifter bedömas med afseende på den grad, i hvilken de kunna tjena till bevis på skicklighet

till den sökta lärarebefattningen. Härei ligger, att de måste bedömas med förenadt afseende på sitt vetenskapliga värde och på den genom dem ådagalagda förmågan att meddela vetenskapens innehåll. I förstnämnda hänseende måste det tagas i betraktande, att filosofien har en rent vetenskaplig karakter och fordrar logisk metod. I följd häraf fordras en klart fattad och framställd uppgift, en noggrann redogörelse för dennas anledningar och för undersökningens utgångspunkt och förutsättningar, vidare en sträng bevisning och slutligen en exakt framställning af undersökningens och bevisningens resultat. Men vidare måste det i samma hänseende märkas, att filosofien måste taga kännedom om den allmänna menliga bildningens innehåll, hvilket utgör den filosofiska forskningens föremål och genom henne skall få en strängare vetenskaplig förklaring, samt att filosofiens historia är oumbärlig såsom inledning till den filosofiska vetenskapen och såsom förberedelse för egen filosofisk forskning.

I afseende på vetenskapens meddelande eller den filosofiska undervisningen fordras först och främst, att dennas vetenskapliga syftsmål aldrig lemnas ur sigte. För det andra fordras, att nämnda undervisning inledes genom sådan redogörelse för den inom angränsande områden gifna bildningens innehåll, som leder lärjungen till insigt i anledningen till filosofisk undersökning och behovet af denna; och att undersökningen ledes framåt till strängare vetenskaplighet på sådana vägar, som äro för lärjungen tillgängliga. Slutligen måste det ock fordras, att filosofiens historia, hvilken särskildt vid undervisningen i teoretisk filosofi måste anses vara af vigt och förnämligast bör framställas af professorn i detta läroämne, meddelas och behandlas icke blott med afseende på vissa abstrakta lärosatser, utan med afseende på de förnämsta filosofiska systemens konkreta innehåll och deras förhållande till hvarandra, så väl som till den allmänna menliga bildningen på den tid, då de framträdt.

Då vi nu gå att ur ofvan angifna synpunkter bedöma och jemföra de sökande, få vi först uttala vår mening, att Docenten Edfeldts skrifter icke kunna anses jemngoda med hans medsökandes. I rent vetenskapligt afseende måste vi med allt erkännande af den förtjenst, som tillkommer förnämligast de af oss förut särskildt framhållna skrifterna i praktisk filosofi, i det hela anmärka, att han i sjelfständig uppfattning och behandling af vetenskapliga ämnen är sina medsökande underlägsen. Detta röjer sig icke blott deri, att han mindre än desse vinner något nytt resultat eller någon ny utredning, utan äfven deri, att han icke i tillräcklig omfattning upptager allt, som hör till den föreliggande frågans fullständiga utredning. Härtill kommer, hvad som särskildt med afseende på den vetenskapliga undervisningen medför olägenhet, att han vid framställningen af historiskt gifna filosofiska åsikter stannar vid synpunkter, som äro så abstrakta, att den egendomliga karakteren hos hvarje åsigt icke genom hans framställ-

ning blifver fattlig. Såsom exempel på detta förhållande kan anföras den framställning, som i skriften om den Boströmska filosofiens förhållande till de historiskt gifna filosofiska systemer, som äro hennes förutsättningar, gifves af andra åsigter än Boströms.

Såsom vi förut anmärkt, är det Docenten Edfeldts framställning af Boströms idélära, som företrädesvis bör tagas i betraktande, när man har att bedöma hans vetenskapliga skicklighet i teoretisk filosofi. Fullt erkännande, att han egnat ett allvarligt studium åt den Boströmska filosofien, måste vi dock, utan att inlåta oss i någon pröfning af hans uppfattning af Boströms idélära, såsom en brist i dessa skrifter anmärka, att han icke i dem gifvit någon strängt genomförd och fullständigt utförd framställning af allt det i Boströms skrifter, som bör tagas i betraktande för utredningen af nämnda läras innehåll och syfte.

Med afseende på Docenten Edfeldts sista arbete, Om människan såsom sinne betraktad, hafva vi hufvudsakligen att anmärka bristen på egen undersökning, hvilken bland annat röjer sig deri, att det till en betydande del utgöres af ett från Berkeley hämtadt och såsom sådant angifvet citat.

På grund af hvad nu blifvit anfördt måste vi ansé Docenten Edfeldt i det hela böra ställas efter de öfrige sökande.

Docenten Burman anse vi hafva i sina skrifter ådagalagt skarpsinne och grundlighet samt styrka i tanken och magt att föra särskilda undersökningar tillbaka till vetenskapligt fattade och skarpt framställda grundsatser. Hans skrift om Kants kunskapslära vittnar om ett inträngande studium och har i likhet med hans nyaste afhandling, Om teismen, betydande vetenskaplig förtjenst. Vid den förra måste dock anmärkas, att författaren icke lemnar tillräckliga upplysningar om Kants historiska förutsättningar, hvaraf blifvit en följd, att hans framställning är svårfattlig och otillgänglig för hvar och en, som icke förut känner Kants kunskapslära. Mot afhandlingen om teismen måste det anmärkas, att man väl hade behöft en inledande redogörelse för den allmänna uppfattningen af teismen, samt att det resultat, till hvilket undersökningen leder, oafsedd dess hållbarhet i och för sig, hade bort fullständigare framställas. De historiska framställningar, som finnas i denna afhandling, hafva, såsom allt hvad Docenten Burman skrifvit, vetenskaplig hållning, men de lida af en brist, som häftar vid alla hans framställningar af historiskt gifna åsigter, nemligen den att icke vara nog orienterande och derföre icke åt den, som saknar kännedom om de ifrågavarande åsigterna, gifva någon klar bild och tillräcklig historisk kunskap. Till denna brist bidrager ock i viss mån, att Docenten Burman vid den kritiska behandlingen af en åsigt icke alltid med tillräcklig tydlighet skiljer mellan sin kritik och den kritiserade åsigten och derföre icke sätter läsaren i tillfälle att utan svårighet se, hvar gränsen går mellan båda.

Det är tydligt, att de brister, som vi haft att framhålla hos Docenten Burmans skrifter, hufvudsakligen äro af den natur, att de lägga svårigheter i vägen för den vetenskapliga undervisningen, och det är ur denna synpunkt, som vi måste sätta honom efter Professor Wikner och Docenten Geijer, fastän vi erkänna honom i afseende på rent vetenskaplig skicklighet, om ock i vissa hänseenden underlägsen, likväl i andra med dem jemngod och i några till och med öfverlägsen.

Professor Wikner har ett rikt sinne och dettas innehåll är djupt införlifvadt med hans personlighet. Han har en genialisk uppfattning och framställning af mycket, som hör till de viktigaste föremålen för filosofien. Allt detta framträder vanligen starkast och tydligast i sådana skrifter, i hvilka han icke är bunden vid vetenskaplig form, utan fritt och obehindradt får lägga i dagen sitt personliga lif i känsla och fantasi lika väl som i tanke.

Många bland dessa skrifter innehålla en rikedom på tankar, som skulle kunna bringas till vetenskaplig form och införas i en systematisk ordning; men då just den systematiska formen i dem saknas, kunna vi för bedömandet af hans vetenskapliga skicklighet icke vid dem fästa samma afseende som vid de mera vetenskapliga skrifterna.

Den första af de skrifter, hvilka vi angifvit såsom Professor Wikners vetenskapliga arbeten inom det filosofiska området, nemligen Undersökningar om enhet och mångfald, synes oss väl förtjenä det vackra vitsord, som hon såsom gradualafhandling erhöll, och är onekligen ett mycket lofvande förstlingsarbete. Efter denna skrift följa några mindre skrifter, i hvilka Professor Wikners egendomlighet starkare framträder. Derefter kommer åter en utförligare skrift, Om naturens förbannelse eller syndens inflytande på den ofria verkligheten. Bland Professor Wikners filosofiska skrifter anse vi denna ostridigt stå högst derigenom, att i henne de olika sidorna hos honom äro mest harmoniskt förenade, i det att känslöstämningen och skildringen, huru starkt de än framträda, likväl icke hindra eller störa den vetenskapliga undervisningens inledande och fortgång, utan tvärtom gifva åt denna ett lifligare intresse och en starkare åskådighet. I denna skrift framträda ock på det mest fördelaktiga sätt de utmärkande dragen i Professor Wikners filosofiska författarskap under denna hans tidigare period, nemligen stilens fulländning, den fyndiga och skickliga förberedelsen och fortgången till frågans formulering och i viss mån äfven till hennes besvarande, den skarpsinniga, om än stundom minutiösa, distinktionen och den ofta rika tillgången på utvägar. Å andra sidan visar sig äfven i denna skrift bristen på afgörande resultat och på fullständighet i den uppställda frågans besvarande. Under en senare period är det skriften om egenskapen och närgränsande tankeföremål, som utgör Professor Wikners förnämsta filosofiska arbete. Det som i främsta rummet

förefaller anmärkningsvärdt i denna skrift är författarens isolering från andra filosofers åsikter. Ehuru Professor Wikner redan innan han författade ifrågavarande afhandling hade vänt sig från Boströms filosofiska åsigt, röjer sig likväl ett sammanhang med denna, hvilket tjenar honom till stöd och erbjuder honom utgångspunkter, om ock i mycket endast för kritik och vederläggning. Men i de punkter, hvori han sålunda skiljer sig från den Boströmska filosofien, försummar han att från andra systemer hemta de anvisningar, som kunde tjena honom till vägledning. I detta åsidosättande af andras tankearbete vid behandlingen af frågor, som höra till de djupaste och mest svårlösta i filosofien, torde man till icke ringa del hafva att söka grunden till de brister, af hvilka den ifrågavarande afhandlingen lider. Man saknar i densamma klara utgångspunkter med tillräcklig omfattning och inbördes sammanhang, en planmässig anordning af undersökningen samt en fast metod, hvilket bland annat visar sig derigenom, att planen ändras under fortgången. Här af blifver åter följden, att författaren icke kommer längre än till försök, i hvilka visserligen den sakkunnige måste erkänna författarens skarpsinnighet och i vissa delar äfven nya synpunkter och uppslag, som förtjena uppmärksamhet, men hvilkas resultat dock äro alltför oklara och sväfvande, för att man skulle kunna antaga, att författaren sjelf skulle stanna vid dem. Såsom exempel här på må anföras hans hypoteser för verldsförklaringen, äfvensom hans försök att med den art af determinism, som han hyllar, förlika erkännandet af människans tillräknelighet. Sådana brister, som de nu anmärkta, måste innebära starka frestelser till spetsfundighet och vågade försök att genom dialektiska konstgrepp komma öfver hinder, som man icke kan genom sitt forskningsarbete fullständigt undanrödja. Också kan man icke frikänna författaren från felaktighet i detta hänseende. I det hela drifves man till den öfvertygelsen, att ifrågavarande skrift endast betecknar ett öfvergångsstadium i författarens filosofiska utveckling, och till den önskan, att han hade satt dem, som skola bedöma hans vetenskapliga ställning, i tillfälle att lära känna den punkt, på hvilken han nu, då flere år förflutit efter hans sista filosofiska hufvudarbetes utgifvande, befinner sig.

Professor Wikners skrift om den materialistiska verldsåskådningen (Ups. 1870) är författad till bemötande af Büchners på svenska öfversatta arbete »Kraft und Stoff», och innehåller verkligen i flere punkter en träffande kritik af denna. Ur vetenskaplig synpunkt kan dock den väsendtliga anmärkningen göras, att författaren icke har gifvit tillräcklig utredning af materiens och kraftens begrepp, utan i stället stöder sin kritik på en uppfattning af dessa, hvilken antages såsom själfklar, men dock ingalunda är det, och icke heller erkännes af den konsekvent genomförda materialismen, för hvilken kraften gäller endast såsom en produkt af vår fantasi. Förklaringen af denna brist torde ligga deri, att skriften väsendt-

ligen är afsedd för en större allmänhet; men emedan sålunda det vetenskapliga syftet i viss mån hämmas af det populära, anse vi denna skrift icke kunna räknas till Professor Wikners i sträng och egentlig betydelse vetenskapliga arbeten.

Hvad vi nu rörande Professor Wikner anfört kan i korthet sammanfattas sålunda, att han har ett rikt innehåll, en djup uppfattning och stor talent i framställningen samt äfven visat sig ega förmåga att bringa sina tankar i filosofisk form, men att han endast inom ett litet område har utfört ett strängt filosofiskt arbete och att hos honom saknas prof på mer omfattande studier i filosofiens historia, hvarjemte bristen på sådana äfven visar sig i hans behandling af filosofiska frågor, hvilken saknar en genomförd och stadgad metod och stundom förfaller till spetsfumdigheter.

Docenten Geijers skrifter på det egentliga filosofiska området hafva snart sagdt alla till föremål åsigter, som tillhöra filosofiens historia. I mindre uppsatser har han redogjort för Aristoteles' och Cartesii läror samt lemnat en i de senare upplagorna af Ueberwegs Grundriss der Geschichte der Philosophie införd kortfattad öfversigt af den svenska filosofiens utveckling och närvarande ståndpunkt. I sitt Docent-specimen har han upptagit till behandling en fråga rörande den Leibnizska filosofien. Men den åsigt, åt hvilken han egnat det mesta af sitt författareskap, är Lotzes. Till de skrifter, efter hvilka Geijers vetenskapliga skicklighet hufvudsakligen måste bedömas, räkna vi, såsom förut blifvit anfördt, jemte dem, som angå Lotze, äfven den, som handlar om Hegelianismen. Genom dessa sina skrifter har Geijer gifvit prof på sin kännedom om filosofien sådan som hon utbildat sig under den närmast föregående tiden och ännu fortfarande inom den närvarande i två hufvudriktningar af den Tyska filosofien. Han har särskildt ådagalagt sin bekantskap med den nyare empiriska psykologien, representerad af Lotze och Wundt. Hans afhandling om Lotzes lokaltecken har blifvit fördelaktigt bedömd af G. E. Müller i Göttingen, Lipps i Bonn, Heinze i Leipzig och Ribot i Paris, hvilka i fråga om Lotzes nyss nämnda lära äro fullt kompetente domare. Detta fördelaktiga omdöme visar sig icke blott af bilagorna till Docenten Geijers ansökningshandlingar, utan det bekräftas äfven, hvad Lipps och Heinze angår, genom meddelanden till en af oss undertecknade, som begärt deras yttrande öfver en af Docenten Geijer behandlad fråga och erhöi deras sammanstående förklaring, att denne riktigt uppfattat Lotzes mening. Enligt de fyra ofvannämnda filosofernas mening innehåller Docenten Geijers ifrågavarande skrift ett riktigt angifvande dels af de förändringar läran om lokaltecknen undergått hos Lotze sjelf, dels af den lucka, som framstår ännu i den sista formen deraf, äfvensom lyckad anvisning till fyllande af denna lucka. Om värdet af läran om lokaltecknen, dels i

allmänhet, dels särskildt från den ståndpunkt, på hvilken Docenten Geijer står i sin metafysiska åsigt om rummet, kunna meningarna vara delade; men dennes bearbetning af densamma visar i hvarje fall både dialektisk förmåga och bekantskap med den fysiologiska psykologien. Den bekantskap med Lotzes läror och den skarpsinniga uppfattning af dessa, som utmärker nyss bedömda skrift, återfinnas äfven i Docenten Geijers båda andra om Lotze handlande skrifter. Den sista af dessa, som tillika är Docenten Geijers nyaste arbete i filosofi, behandlar med mycken utförlighet, till en del visserligen beroende på en alltför stor bredd i framställningen, Lotzes lära om tid och timplighet och andra med denna lära sammanhängande läror. Framställningen af Lotzes åsigt härom vittnar om ett långvarigt och noggrant studium. Den kritiska behandlingen visar dialektisk förmåga, om det ock måste anmärkas, att kritiken stundom, såsom i fråga om Lotzes lära om det ändligas förhållande till det oändliga, för litet fäster afseende vid de speciella svårigheter, som äro förenade med de väckta frågornas besvarande och framkallat den kritiserade författarens förklaringsförsök. I sammanhang medhär anmärkta förbiseende står ett annat fel hos Docenten Geijer, nemligen att han dels stundom väl mycket efter bokstafven pressat uttryck, som i följd af allt menskligt språks oförmåga att på ett sätt, som icke kan misstydas, gifva uttryck åt djupare tankar, icke kunna vara fullt tryggade mot missförstånd, och derigenom låtit dem framstå såsom rena absurditeter, dels icke sällan begagnat uttryck af sådan beskaffenhet, att de i och för sig tagna måste anses stötande och röja bristande grannlagenhet. De positiva resultat, till hvilka Docenten Geijer i denna skrift kommer, äro få och inskränka sig hufvudsakligen till några allmänna antydningar angående tidsproblemet samt om känslans betydelse och förhållande till förstånd och vilja. Det kan ock sättas i fråga, huruvida ej i dessa antydningar, om de uppfattas strängt efter ordalydelsen, lika stora orimligheter skulle kunna uppvisas, som författaren sjelf har funnit i de af honom kritiserade åsigtterna. Men hvad han dermed har velat uttrycka kan dock anses såsom en ur psykologiska grunder berättigad fortbildning af den metafysiska ståndpunkt, till hvilken han i hufvudsaken anslutit sig. Äfven Docenten Geijers skrift om Hegelianismen vittnar både om studium af den framställda och kritiserade åsigten och om dialektisk förmåga. Men de anmärkningar rörande förseelser i kritisk behandling och i uttryckssätt, som kunna göras med afseende på kritiken af Lotze, träffa i minst lika hög grad denna skrift. Emellertid bör det icke lemnas oanmärkt, att de felaktigheter, till hvilka Docenten Geijer sålunda gjort sig skyldig, till en viss grad sammanhänga med de goda och utmärkta sidorna af hans framställning och i någon mån ursäktas genom detta sammanhang. Vi öfvergå nu till redogörelsen för dessa förtjenstfulla sidor. Docenten Geijer har en naturligt sund upp-

fattning, ett lifligt intresse för de historiska företeelserna inom filosofiens område och en mindre vanlig förmåga att sätta sig in i dessa, icke blott hvad de allmänna satserna angår, utan äfven i de mera konkreta momenterna af desamma, samt att af dem gifva en innehållsrik och åskådlig framställning. Om än de redan anmärkta bristerna vid hans kritik utvisa, att hans uppfattning icke alltid går på djupet, och han i följd deraf icke alltid kan anses göra full rättvisa åt de historiska företeelser han behandlar, så uppväges dock detta fel i viss mån af det positiva intresse för dem, hvilket bestämmer grundtonen i hans uppfattning och framställning. Slutligen bör det äfven framhållas, att i trots af nämnda brist och den med afseende å hans sista skrift anmärkta bredden i framställningen Docenten Geijers sednare skrifter i jmförelse med de äldre visa ett bestämdt framåtskridande till en mer fullständig och säker uppfattning.

Vi hafva ansett oss böra sätta Professor Wikner och Docenten Geijer framför Docenterna Edfeldt och Burman och såsom skäl för denna vår åsigt anført, att de sistnämnde, såvidt man kan döma af deras föreliggande skrifter, icke kunna i mera konkret uppfattning och åskådlig framställning af filosofiska frågor jmföras med de förre. Vi kunna icke frågå detta vårt omdöme, fastän vi haft anmärkningar att framställa både mot Professor Wikner och Docenten Geijer, som väl kunna gifva anledning till tvifvel på riktigheten af den ordning vi i detta hänseende uppställt, hvad Docenten Burman angår. Men så stor är enligt vår mening skillnaden i det angifna afseendet, att den måste betraktas såsom afgörande. Ett ytterligare stöd för fasthållande vid vår uttalade mening kan man, hvad Professor Wikner angår, finna i den rikedom på innehåll och den genialitet, som vi hos honom funnit, och hvad Docenten Geijer angår, i den närmare och mångsidigare bekantskap med rörelserna inom den nyaste Tyska filosofien, som hans skrifter utvisa.

Hvad nu slutligen angår förhållandet mellan Professor Wikner och Docenten Geijer, så anse vi oss, innan vi uttala vår mening, böra fästa uppmärksamheten vid den af handlingarna styrkta omständigheten, att efter Professor Wikners utnämning till Professor vid Christiania universitet af Docenten Geijer utgifvits de båda skrifterna om Lotzes lokaltecken och om densammes lära om tid och timlighet, samt att då Professor Wikner icke under denna tid utgifvit något för oss företedt filosofiskt arbete, dessa båda sökandes ställning med afseende på vetenskaplig författarverksamhet nu är en annan än den var, då de båda önskade erhålla ofvan antydda professur. Härpå måste läggas så mycket större vikt, som Docenten Geijer, enligt hvad vi redan förut anmärkt, genom dessa sina sista skrifter icke blott ökat antalet af de vetenskapliga arbeten, som af honom åberopats, utan äfven höjt sig upp till en högre ståndpunkt i vetenskapligt författarskap.

Vid jemförelsen i det hela mellan dessa båda sökande hafva vi först och främst att framhålla, att Docenten Geijer icke visat sådana prof på genialisk begåfning som Professor Wikner, samt att det arbete i positivt filosofisk riktning, som röjer sig i Docenten Geijers skrifter, icke uthärdar jemförelse med det, hvarpå Professor Wikner i samma afseende har gifvit prof. Å andra sidan måste det dock anföras, att den naturligt sunda uppfattning, som vi ansett oss finna hos Docenten Geijer, bevarar honom för sådana spetsfundigheter, hvarifrån Professor Wikner, enligt hvad redan blifvit anmärkt, icke kan frikännas. Derjemte står Docenten Geijer, äfven med de förseelser, som förut vid hans kritik blifvit anmärkta, dock, så vidt för oss tillgängliga handlingar visa, långt öfver Professor Wikner i afseende på ådagalagdt intresse för och studium af åsigter och företeelser, hörande till filosofiens historia, samt en skicklighet och färdighet i sådana åsigters behandling, som icke utan trägen och långvarig öfning kan förvärfvas och utbildas. Och på grund af dessa företräden, i synnerhet det sist anförda, anse vi oss nu böra föredraga Docenten Geijer framför Professor Wikner. Dels är nemligen öfver hufvud jemte allmän vetenskaplig bildning studiet af filosofiens historia (deri inberäknad samtidens filosofi) det säkraste korrektivet mot faran för en filosofisk åsigt att förlora vetenskaplig karakter och nedsjunka till ett blott subjektivt betraktelsesätt. Dels måste vi, såsom redan förut blifvit anmärkt, särskildt i fråga om den nu sökta professuren, fästa största vikt och betydelse vid förmågan af en lärorik och till vetenskaplig filosofisk bildning ledande undervisning i filosofiens historia. Slutligen hafva vi icke kunnat undgå att särskildt i Professor Wikners sista filosofiska hufvudarbete spåra brister, som väsendtligen synas härröra från åsidosättandet af de hjälpmedel och anvisningar, som ett noggrannare studium af andra åsigter hade kunnat gifva honom.

Jemte det vi förklara oss anse alla de af oss bedömde fyra sökande skicklige till den sökta professuren, få vi i enlighet med hvad nu blifvit framstäldt och på ofvan angifna grunder med afseende på den ordning, i hvilken de anses skicklige, sätta i 1:sta rummet Docenten Geijer, i 2:dra rummet Professor Wikner, i 3:dje rummet Docenten Burman och i 4:de rummet Docenten Edfeldt.

Upsala och Lund i Maj 1887.

C. Y. Sahlin.

J. Borelius.

P. J. H. Leander.

